

Räcker tiden till? Makt- resurser och tidsmässig balans i kärnfamiljen

Time for everyday life. A study on
power relations and balance in terms
of time in nuclear families

Anna Klarqvist
Elin Lindström

Om serien

I serien *Working Papers in Social Insurance* publicerar Försäkringskassan material av varierande karaktär; till exempel tekniska analyser, översikter och kunskapsammansättningar, konferenspaper, artiklar publicerade i externa tidskrifter, artiklar på engelska samt C- och D-uppsatser som bygger på data från Försäkringskassan. Syftet är att möjliggöra spridande av kunskap och information som inte har en naturlig plats i Försäkringskassans andra publikationsserier.

Författarna ansvarar själva för publikationer i denna serie. I de fall publikationerna innehåller uttalanden representerar dessa inte nödvändigtvis Försäkringskassans ledning. Publikationerna har ingen självständig ställning som går utöver innehållet i gällande lagar och förordningar.

Serien publiceras elektroniskt.

Utgivare

Utvärderingsavdelningen
Försäkringskassan, huvudkontoret
103 51 Stockholm

Telefon: 08-786 90 00

huvudkontoret@forsakringskassan.se
www.forsakringskassan.se

Redaktör

Agneta Kruse

Kontakt

Anna Klarqvist
anna.klarqvist@home.se
Elin Lindström
elinmlindstrom@hotmail.com

Copyright

Författarna

About the series

The purpose of the series *Working Papers in Social Insurance* is to publish papers and studies of general interest that for different reasons do not fit in with the Swedish Social Insurance Agency's other publication series.

The opinions and conclusions presented in the papers are solely those of the authors and do not necessarily represent the views of the Swedish Social Insurance Agency.

The series is published electronically.

Published by

Department of Research, Analysis and Statistics
Swedish Social Insurance Agency
Head Office
SE-103 51 Stockholm, Sweden

Phone: +46 8 786 90 00

huvudkontoret@forsakringskassan.se
www.forsakringskassan.se

Editor

Agneta Kruse

Contact

Anna Klarqvist
anna.klarqvist@home.se
Elin Lindström
elinmlindstrom@hotmail.com

Copyright

The authors

Innehåll

Summary	4
Sammanfattning	5
1 Inledning	6
1.1 Disposition.....	7
2 Relaterad forskning	7
2.1 Riksförsäkringsverkets undersökning "Tid och pengar".....	7
2.2 Teorier om hushållens tidsanvändning.....	8
3 Metod	10
3.1 Data.....	10
3.2 Val av förklaringsfaktorer.....	11
3.3 Den beroende variabeln "balans".....	11
3.4 Beskrivning av de förklarande variablerna.....	12
3.5 Statistisk metod.....	16
4 Resultat	17
4.1 Tre modeller.....	17
4.2 Resultat av regressioner.....	17
5 Diskussion	22
5.1 Stämde hypotesen?.....	22
5.2 Jämförelse med den ursprungliga undersökningen.....	23
5.3 Utbildning och karriär.....	25
5.4 En bra förälder.....	25
5.5 Slutreflektioner.....	25
Referenser	27
Appendix 1	29
Appendix 2	30
Appendix 3	31
Appendix 4	32

Summary

This essay is about how parents think they manage everyday life regarding time. There are many things a modern parent ought to do, or want to have time for; work, education, children, hobbies, partner and housework are a few examples. What circumstances make mothers and fathers feel stressed or feel that they manage well? The essay deals with parents' perception of how they think they manage to balance their time between the different areas in life. Our main purpose is to study which factors affect the perceived balance in terms of time of families. It is further examined whether the mother's and the father's understanding of his or her balance in terms of time reflect differences in resources between them.

The study is based upon interviews made by the former Riksförsäkringsverket (the National Social Insurance Board in Sweden), where parents among other questions were asked if they think they had balance in terms of time in their everyday life. The answers were linked to other information about the mother or father, such as income, education level and number of children in the family. We picked out the variables which were presumably affecting the parents' experience of time – both individual characteristics and variables relevant for the power relation between the partners – and analysed them by using a binary logistic regression. The results indicate that differences in resources between the parents do not particularly affect their balance in terms of time. Most important for both parents' perception of having or not having enough time, are the working hours of the mother and her level of education, and the extent of day-care provided. In the families where the mother is a student, states to have "other maintenance" or is working part-time and does not have university education and the child does not attend day-care, both parents are more content with their balance in terms of time.

The results are interpreted on the basis of the assumption that the parents expectations of parenthood influence how they perceive their balance in terms of time. However, being a good parent does not have the same implications for mothers as for fathers; responsibility for children is included in the social norms regarding motherhood to a much larger extent than it is regarding fatherhood. Our results show that the balance in terms of time of both parents is most of all affected by the situation of the mother in the family. Above all, the education level of the mothers is an important factor. The more educated the mother is, the harder it is for her and also for her partner, to feel satisfied with their everyday life in terms of time. This suggests that education changes the attitude towards time and parenthood.

Sammanfattning

Uppsatsens huvudsyfte är att ta reda på vilka faktorer som påverkar barnfamiljers tidsmässiga balans. Vidare undersöks också om resursskillnader mellan mamman och pappan i familjen avspeglar sig i hur de uppfattar sin tidsmässiga balans.

Studien grundas på ett intervjumaterial från en undersökning gjord av dåvarande Riksförsäkringsverket, där föräldrar bland annat tillfrågas om de upplever tidsmässig balans i vardagen. Genom en binär logistisk regression analyserar vi de variabler som skulle kunna påverka balans och maktförhållanden i en familj. Resultatet visar att resursskillnader mellan föräldrarna inte påverkar deras tidsmässiga balans i någon större utsträckning. Störst betydelse för båda föräldrarnas känsla av balans har mammans sysselsättning och utbildningsnivå, samt hur mycket barnomsorg barnet har. I de familjer där mamman är studerande eller har "annan sysselsättning" eller arbetar deltid och inte har någon eftergymnasial utbildning och där barnet inte har någon barnomsorg, upplever båda föräldrarna bättre tidsmässig balans.

Resultatet tolkas utifrån att mammors och pappors förväntningar på sin föräldroll och på vad de bör hinna med, spelar en viktig roll för deras upplevelse av balans. Att vara en bra förälder har dock inte samma innebörd för mammor som för pappor; ansvar för barn är inbyggt i de samhälleliga föreställningarna och normerna kring moderskap i mycket högre utsträckning än i föreställningarna kring faderskap. Båda föräldrarna känsla av balans påverkas mest av vilken livssituation mamman i familjen har. Att kvinnors utbildning är en så viktig faktor kan tyda på att utbildningen förändrar inställningen till tid och föräldraskap.

1 Inledning

Den här uppsatsen handlar om föräldrars uppfattning om sin tid. Även om de flesta föräldrar tycker att de har tillräckligt med tid till sina barn (Riksförsäkringsverket, 2003), kan det ibland vara svårt att få ihop vardagen med både förvärvsarbete, studier och ansvar för barn och hem. I en recension av boken "Uppdrag; Familj" (2005) skriver Maria Bång:

Många är vittnesmålen kring otillräcklighet och tidsbrist, spruckna ideal och drömmar, mer eller mindre lyckade försök till jämställdhet och oändlig planering för att klämma in dagislämningar och hämtningar i ett späckat schema. (Svenska Dagbladet, 2005-05-18)

Vad är det som påverkar om mammor och pappor känner sig stressade eller om de tycker att tiden räcker till? Syftet med uppsatsen är att ta reda på vilka faktorer som har betydelse för mammors och pappors möjlighet att känna att de har tidsmässig balans i sin vardag.

Uppsatsen bygger på ett material från Riksförsäkringsverket där föräldrar har intervjuats om sin inställning till ekonomi och tid (undersökningen "Tid och Pengar", år 2003). Svaren har kopplats till registeruppgifter om intervjupersonerna och deras partner, till exempel inkomst, ålder och utbildning. Föräldrar tillfrågades bland annat om de tyckte att de hade balans i vardagen när det gäller tid. De fick också svara på vad de saknade tid till och vad de skulle vilja förändra för att förbättra sin tidsmässiga balans. Vi har gjort en statistisk analys av materialet för att ta reda på vad som skiljer dem som har svarat att de har balans från dem som inte upplevde balans i vardagen. På så sätt kommer vi att kunna se om det kan finnas andra förklaringsfaktorer till att föräldrar upplever eller inte upplever balans än vad som fångats på ett individuellt plan under intervjuerna. Vi är intresserade av att ta reda på om föräldrarnas tankar om vad som skulle hjälpa dem att uppnå balans bekräftas i den statistiska analysen.

Det är också intressant i vilken mån skillnader i resurser mellan makar påverkar känslan av att ha balans. Resurser i form av inkomst, ålder och utbildning kan tänkas ge individen en bra förhandlingsposition i familjen (se t.ex. Lundberg & Pollak, 1993). En bra förhandlingsposition ökar individens möjlighet att bestämma över sin tid. Omvänt tänker vi oss att en förälders upplevelse av god tidsmässig balans är ett tecken på att hon eller han har relativt stark förhandlingsposition i familjen. Vår hypotes är att tidsmässig balans kan ses som en indikator på förhandlingsstyrka och relativ makt. Vi vill med balansen som indikator ta reda på hur resursskillnader mellan makar påverkar förhandlingspositioner och maktförhållanden dem emellan.

Hypotesen kan illustreras som en kedja av samband. Att resursskillnader påverkar förhandlingsstyrkan och den relativa makten mellan makar är belagt av tidigare forskning. Vi påstår att förhandlingsstyrkan och den relativa makten i sin tur påverkar den tidsmässiga balansen.

1.1 Disposition

Uppsatsen är disponerad på följande sätt: I avsnitt 2 tar vi upp forskning som är relaterad till den undersökning vi vill göra. Sedan följer i avsnitt 3 en beskrivning av datamaterialet och en översikt över de variabler som vi kommer att analysera. I avsnitt 4 redovisas resultaten av analysen, och de diskuteras sedan vidare i avsnitt 5.

2 Relaterad forskning

En stor del av den forskning som har gjorts om svenska familjers tidsanvändning ger en bild av Sverige som ett jämställt land i en internationell jämförelse. Men forskningen visar också ett land där kvinnor och män inte är föräldrar på lika villkor. Trots att större delen av familjerna med två vuxna i dag är tvåförörjarfamiljer, och trots att jämställdhetsdiskursen på olika sätt genomsyrar snart sagt hela samhället, är det generellt sett kvinnorna som fortfarande har det praktiska ansvaret för barnens omsorg. Det är kvinnorna som tar ut det mesta av föräldraledigheten och arbetar deltid. Småbarnspapporna däremot arbetar generellt mer än andra män, enligt Flood & Gråsjö (1997). Författarna utgår från HUS-undersökningen (Household Market and Non Market Activities), en intervjuundersökning om svenska hushålls tidsanvändning som genomförts vid ett flertal tillfällen, bland annat 1984 och 1993, där runt 2000 personer deltog. Även Statistiska centralbyrån har genomfört undersökningar av befolkningens tidsanvändning, bland annat 1990/1991 och 2000/2001 (Statistiska centralbyrån, 2003). Undersökningen visar att småbarnspapporna förkortade sitt förvärvsarbete med 40 minuter per dag mellan de två perioderna. När det gäller hushållsarbetet är fördelningen mellan föräldrarna i högsta grad ojämlig. I familjer med småbarn lägger kvinnorna ner 17–19 timmar per vecka mer på hemarbete än vad männen gör (Nyberg 1996). År 2001 utförde kvinnorna mindre hushållsarbete än de gjorde 1991, men fortfarande lade de ner dubbelt så mycket tid som männen på att laga mat, diska, städa och tvätta (SCB 2003). Kvinnorna sköter också större delen av omsorgen om de små barnen, medan leken delas lika mellan föräldrarna. Det har hävdats att det är i och med barnens ankomst som ojämligheten blir tydlig i förhållandet, men detta har också ifrågasatts av bland andra Holmberg (1993). Hon menar att det även i unga par utan barn finns en märkbar maktstruktur. Klart är att även bland par som tidigare betecknats som jämställda faller vanligen en större del av hushållsarbetet på kvinnans lott när paret fått barn (Ahrne & Roman, 1997).

2.1 Riksförsäkringsverkets undersökning ”Tid och pengar”

År 2003 genomförde Riksförsäkringsverket en studie för att ”...undersöka attityder till och värderingar av två faktorer som till stor del styr en barnfamiljs vardag; ekonomi och tid.” (Socialförsäkringsboken 2003, s 35). Resultatet redovisades som en del av Socialförsäkringsboken 2003, vars tema är ”Mamma, pappa, barn – tid och pengar”. 3 164 föräldrar till barn födda 1993 och 1999 intervjuades. Bland annat ställdes frågan ”Tänk dig en normal vecka som ska fyllas med arbete, studier, tid med barn, tid med partner, hushållsarbete och egen fritid. Anser du dig ha bra balans mellan alla områden?”. En dryg tredjedel av föräldrarna ansåg att de sällan eller aldrig hade bra balans. Det var något fler kvinnor än män i denna grupp (ibid., 2003).

I intervjuerna ställdes följdfrågor för att ta reda på vad föräldrarna saknade tid till när de inte kände balans och hur de ville uppnå tidsmässig balans. Många av de män som sällan eller aldrig kände balans ville förbättra den genom att arbeta mindre, så att de fick mer tid till barn och familj. De kvinnor som uppgav att de sällan eller aldrig upplevde balans saknade ofta tid till egen fritid. Många av kvinnorna ansåg att mer "hjälp" från sina män eller från någon annan skulle kunna förbättra deras balans. Riksförsäkringsverket skriver: "Mammorna ser oftare lösningen utanför sig själva än papporna och en orsak kan vara att mammorna tycker sig ha anpassat sin situation så mycket det är möjligt men att deras partner inte har gjort det i samma utsträckning." (Socialförsäkringsboken, 2003, s 55).

2.2 Teorier om hushållens tidsanvändning

Familjeekonomi, det vill säga att förklara familjens handlande utifrån nationalekonomiskt tänkande, är ett relativt nytt forskningsområde inom nationalekonomin och började utvecklas på 1960-talet. Det familjeekonomiska forskningsområdet domineras av två typer av modeller, dels den unitära modellen och dels de spelteoretiska modellerna. Nedan följer en beskrivning av dessa men också kritik mot dem och förslag på andra sätt för att förstå familjers handlande.

2.2.1 Beckers modell: den unitära modellen

Den amerikanska ekonomen Gary S. Becker är en föregångare inom ämnet familjeekonomi. Han skrev redan på 1960-talet om arbetsfördelning och tidsallokering inom hushållet och har utvecklat sina teorier i flera böcker och artiklar sedan dess. Utmärkande för Beckers modell över familjens tidsallokering är att familjen antas vara enig om vilka beslut som ska fattas, antingen besluten fattas med konsensus eller av ett familjeöverhuvud (Bolin, 1997). Varje familjemedlem antas agera utifrån vad som är bäst för familjen som helhet. Därför kallas modellen också för den unitära modellen (Widmalm, 2004). Beckers teori synliggör inte eventuella meningsskiljaktigheter inom familjen och är därför ingen modell för hur makar löser konflikter.

En ojämn fördelning av hushållsarbete uppkommer på grund av att komparativa fördelar gör det lönsamt med specialisering och utbyte, "handel", mellan två individer i ett hushåll, menar Becker (1985). Även mycket små komparativa fördelar leder till specialisering (ibid., 1985), och Widmalm skriver: "Även om kvinnan och mannen skulle ha samma lön menar Becker att kvinnan har vissa medfödda egenskaper som gör att hon är bättre på hemarbete och arbetsdelningen inom hushållet skulle därför ändå följa det vanliga könsmönstret." (Widmalm, 2004, s 68–69)

Becker (1985) har också en teori om varför kvinnors löner i genomsnitt är lägre än mäns. Enligt Becker avgörs en persons lönenivå av hur mycket energi personen lägger ner i varje arbetad timme (Becker, 1985). Hushållsarbete bedöms som energikrävande och till följd av detta lägger inte kvinnor ner lika mycket energi på förvärvsarbetet som män gör, även om de arbetar lika många timmar. Därför är kvinnors löner lägre än mäns. Men Becker skriver också att det kan finnas diskriminering som gör att kvinnor inte har samma möjligheter som män på arbetsmarknaden. En följd av detta blir att kvinnor inte investerar i sitt humankapital i samma utsträckning som män eftersom de inte kan räkna med lika hög avkastning på investeringen. Detta leder också till att kvinnors löner är lägre.

2.2.2 De spelteoretiska modellerna av familjens beslutsfattande

Beckers modell har fått kritik bland annat för att den osynliggör konflikter inom hushållet. Manser & Brown (1980) och McElroy & Horney (1981) har utvecklat alternativa sätt att analysera hushållens beslutsfattande, som grundar sig i spelteori. I dessa modeller antas att spelarna (makarna) samarbetar. I hushållet finns två vuxna personer med nyttofunktioner som inte är identiska och individerna förhandlar om hur hushållets resurser ska användas. Individens förhandlingsstyrka beror på var hans eller hennes hotpunkt ligger. Hotpunkten kan tolkas som varje individs reservationsnytta. Manser & Brown menar att hotpunkten ligger vid den nyttonivå som individen skulle ha efter en skilsmässa. Därför kallas modellerna "divorce-threat models" (Lundberg & Pollak, 1994). Eftersom individen antas maximera sin nytta så accepterar han eller hon inte en lägre nytta inom äktenskapet än vad han eller hon skulle ha som ensamstående (Manser & Brown, 1980).

Lundberg & Pollak presenterade 1993 ytterligare en spelteoretisk modell där hotpunkten istället för skilsmässa är ett hot om att inte samarbeta. Om förhandlingarna inom ett hushåll inte lyckas leder inte detta till att hushållet upplöses utan snarare till att makarna slutar samarbeta med varandra. De kan då fortsätta att dra nytta av hushållsspecifika varor som till exempel delade kostnader för boende. Den slutsats som Lundberg & Pollak drar i sin artikel är att det är viktigt vem i hushållet som ursprungligen har mest resurser. Individens ursprungliga resurser påverkar hotpunkten och därmed förhandlingspositionen. När förhandlingarna mellan makarna bryter samman och de slutar samarbeta antar Lundberg & Pollak att makarna delar upp arbetsuppgifterna mellan sig för att hemmet ska fungera, samtidigt som de har så lite som möjligt med varandra att göra. Uppdelningen av arbetsuppgifter antas följa traditionella könsrollsmönster, därför kallas modellen för "separate spheres' bargain model" (vilket skulle kunna översättas till "de skilda domänernas förhandlingsmodell").

Ott (1992) för in en dynamik i de spelteoretiska modellerna av familjen när hon påpekar att om en av makarna arbetar i hushållet och inte är aktiv på arbetsmarknaden avtar den personens humankapital med tiden. Det är troligt att vinsterna av en specialisering av arbetsuppgifter fördelas mellan makarna, men förlusten av humankapital bärs bara av den hemarbetande parten (Ott, 1992). Ott tänker sig att omförhandling mellan makar sker kontinuerligt och att detta gör att förhandlingspositionerna delvis är endogena. Förhandlingsstyrkan kommer att förändras på grund av beslut som fattades i tidigare förhandlingar. Om mannen i paret förvärvsarbetar medan kvinnan under samma period arbetar i hushållet kommer de att utveckla sina färdigheter, sitt humankapital, inom respektive område. Vid nästa förhandling har förhandlingspositionerna förskjutits till mannens fördel. Hans marknadsanpassade kunskaper har ett större värde för honom vid en skilsmässa än vad kvinnans kunskaper har för henne. Nyckeln till reserörelset är bytemarknaden för de båda varorna förvärvsarbete och hushållsarbete. Vid en konflikt är hushållsarbetets värde mer sårbart eftersom marknaden för denna vara slutar att existera när det gemensamma hushållet upphör.

2.2.3 Genusperspektiv

Det finns delar av familjens ekonomiska beteende som inte kan förklaras inom ramarna för de nationalekonomiska teorierna beskrivna ovan. Exempelvis menar Ahrne m.fl. (1996) att Beckers förklaringsmodell är otillräcklig och att familjer inte alltid handlar ekonomiskt rationellt. De hänvisar till empiriska studier (t.ex. till Ahrne & Roman, 1997) som visar att även i familjer där kvinnan tjänar mer än sin

man tar hon oftast det största ansvaret för hem och barn. Där andra förklaringsmodeller misslyckas med att förklara hela skillnaden mellan mäns och kvinnors beteende och skillnaden i hur de blir bemötta, kan teorier om genus erbjuda alternativa eller kompletterande förklaringar.

För att skilja på biologiskt kön och socialt kön används begreppet genus. Inom socialkonstruktivismen ses genus som socialt konstruerade förhållanden och handlingar som uppkommer ur föreställningar om hur män och kvinnor är, skriver Elvin-Nowak (1999). Mäns och kvinnors olika beteendemönster ses alltså inte som någonting medfött utan som historiskt och socialt konstruerade roller som inte är statiska. Föreställningarna innehåller inte bara antagandet att män och kvinnor är olika utan också ett antagande om en hierarkisk ordning. Både i arbetslivet och i familjen "[...] ger könsarbetsdelningen männen mer tillgång till resurser, makt och status än kvinnorna" (Ahrne, Roman & Franzén, 1996).

Elvin-Nowak har forskat om modersrollen och om de krav mammor ställer på sig själva. Hon menar att det som är avgörande för hur nöjd en individ är med vad han eller hon gör grundas i vad individen ser som sitt ansvarsområde och sina rättigheter (1999). Ju större ansvar man känner att man har för barn och familj, desto lättare är det att känna sig otillräcklig. Ansvar för barn är inbyggt i de samhälleliga föreställningarna om kvinnlighet och moderskap i mycket högre utsträckning än i föreställningarna om manlighet och faderskap (Elvin-Nowak, 2001). Mammor och pappor har olika samhälleliga normer att rätta sig efter. Huruvida individen upplever att han eller hon har balans i sin tidsfördelning avgörs inte bara av hur mycket tid man lägger på vardagens olika områden, utan kanske framförallt av hur man förhåller sig till de olika delarna och hur mycket tid man upplever att man borde lägga på dem.

3 Metod

Här redogör vi för de val vi har gjort under uppsatsarbetets gång, när det gäller material och analyser. Kapitlet delas upp i fem underrubriker; Data, Val av förklaringsvariabler, Den beroende variabeln, De oberoende variablerna samt Statistisk metod.

3.1 Data

Vi har utgått ifrån Riksförsäkringsverkets datamaterial från undersökningen "Tid och pengar", som vi tidigare nämnt. Ur materialet har vi valt ut de frågor som vi ansåg vara relevanta för vår uppsats. Dessa har sedan omvandlats till 11 olika variabler, vilka vi har använt i våra regressioner. Urvalspersonerna i "Tid och pengar" var barn födda 1993 och 1999 och intervjupersonerna i undersökningen var den ena av barnets föräldrar. Riksförsäkringsverket valde slumpmässigt ut 4 000 föräldrar att intervjua och svarsfrekvensen uppgick till cirka 80 procent. I det material vi analyserar utgörs 57,2 procent av de intervjuade av kvinnor. Alla föräldrapar i materialet var en man och en kvinna. Av detta följer att i de variabler där det finns uppgifter för båda föräldrarna är lika många kvinnor som män representerade.

3.1.1 Avgränsning och bortfall

Av de 3 164 intervjuade föräldrarna återstod efter vårt urval 2 554 personer. Vi har uteslutit de ensamstående (605 personer) ur ursprungsmaterialet eftersom

det är relationen i ett par vi är intresserade av. Vi har även varit tvungna att ta bort de intervjupersoner som lever med en annan partner än den biologiska föräldern eller den andra adoptivföräldern till det aktuella barnet. Orsaken är att det inte fanns några registerdata från Statistiska centralbyrån (SCB) om den nya partnern i ombildade familjer i det statistiska materialet. Endast registerdata om barnets biologiska föräldrar eller adoptivföräldrar fanns tillgängliga. Följden blev att vi bara hade möjlighet att analysera kärnfamiljer, alltså de familjer där barnet lever med båda sina biologiska eller adoptivföräldrar.

Det finns även ett visst bortfall i materialet. Vi har inte kunnat ta med de 12 personer som har svarat "vet ej" på frågan om balans eller de tre intervjuer där det är oklart vem den svarande personen är. Vi har inte heller kunnat ta med dem som inte svarat på frågan om det aktuella barnets andra förälder bor i hushållet.

3.2 Val av förklaringsfaktorer

Vi har valt de faktorer vi tror har störst betydelse för känslan av balans. När det gäller de faktorer som är gemensamma för båda föräldrarna i paret har vi tagit med antal barn som bor i familjen och barnets tid i barnomsorg samt ålder på det barn intervjun gäller. De faktorer som är individuella och som vi också tror har betydelse för balans är; inkomst, ålder, sysselsättning, utbildning och naturligtvis vilket kön den intervjuade har. Eftersom vi har en hypotes om att resursskillnader har betydelse för balansen är de variabler som beskriver skillnader mellan makarna särskilt intressanta, det vill säga skillnad i disponibel inkomst, åldersskillnad och utbildningsskillnad. Vi fick då skapa dessa variabler själva utifrån variablerna disponibel inkomst och ålder.

3.3 Den beroende variabeln "balans"

Variabeln "balans" är central eftersom den utgör länken mellan det mätbara statistiska materialet och frågan om förhandlingsstyrka och makt. Variabeln bygger på hur de tillfrågade föräldrarna svarat på Riksförsäkringsverkets fråga om hur de upplever sin vardag. Det är ett ytterst subjektivt mått, vilket har både fördelar och nackdelar. Den frågan som ställdes till intervjupersonerna löd: "Tänk dig en normal vecka som ska fyllas med arbete, studier, tid med barn, tid med partner, hushållsarbete och egen fritid. Anser du dig ha bra balans mellan alla områden?" Vi kan aldrig veta om de svarande har uppfattat frågan på samma sätt och vi kan vara säkra på att de inte värderar samma saker likadant. Samtidigt är det här som styrkan i det subjektiva måttet ligger. En fördel med att utgå från balansfrågan är att där har personerna själva värderat sin situation. Då undviker man problemet med att värdera exempelvis föräldraledighet i förhållande till arbete åt någon annan och vi behöver inte anta att individer har identiska nyttofunktioner.

Förmodligen beror känslan av balans inte bara på den svarandes ekonomi och familjeförhållande – det vi har uppgifter på – utan även på andra, icke observerade faktorer som vi betraktar som feltermen i modellerna. Vi utgår från att faktorerna är slumpmässigt spridda och därför inte snedvrider materialet.

I Riksförsäkringsverkets telefonintervju hade föräldrarna fyra svarsalternativ att välja mellan när de tillfrågades om de upplevde tidsmässig balans mellan olika delar av vardagen. Alternativen var "För det mesta", "Ibland", "Sällan" och "Aldrig". Nästan hälften, 45,2 procent, av de intervjuade föräldrarna uppgav att de för det mesta har balans mellan de olika delarna i vardagen, medan 54,8 procent ansåg att de ibland, sällan eller aldrig upplevde balans. I vår analys har vi valt att dela in svaren i två kategorier. Eftersom vi har undersökt skillnaden mellan de

individer som upplever balans och de som inte gör det, var det rimligt att de som "För det mesta" upplever balans utgjorde en grupp och de som "Ibland", "Sällan" eller "Aldrig" utgjorde den andra gruppen. Vi kallade grupperna "Mer balans" och "Mindre balans". Variabeln "Balans" kodades till 1 om "Mer balans" och 0 om "Mindre balans". Papporna och mammorna som upplevde mer balans utgjorde 45,9 procent respektive 44,7 procent av det totala antalet föräldrar, alltså en marginell skillnad.

3.4 Beskrivning av de förklarande variablerna

Nedan följer en översikt över och definitioner av de förklarande variablerna som vi har undersökt i förhållande till upplevelsen av balans. Åtta av de tio oberoende variablerna har delats in i olika kategorier. Den första kategorin under varje variabel har använts som referenskategori (se avsnitt 3.5) i regressionerna och är markerad med kursiv stil. Variablerna disponibel inkomst och utbildning är registerdata från år 2002. Övriga variabler är från intervjuundersökningen gjord 2003. Variablerna ålder och disponibel inkomst är kontinuerliga.

3.4.1 Variabler som beskriver skillnad

Vi var intresserade av att se om det fanns ett samband mellan skillnader i paren och upplevelsen av balans hos intervjupersonerna. De tre första variablerna mäter skillnaden i ålder, inkomst och utbildning mellan kvinnan och mannen i paret.

Skillnaden i disponibel inkomst mellan mannen och kvinnan i paret

Den disponibla inkomsten definieras som "[...] den summa som återstår för konsumtion och sparande sedan man från summa förvärvs- och kapitalinkomst dragit ifrån slutlig skatt och lagt till skattefria ersättningar och bidrag" (SCB: s variabeldefinition). Vi har använt oss av den disponibla inkomsten eftersom vi tror att till exempel barnbidrag, bostadsbidrag och studiebidrag är viktiga inkomstkällor för många familjer med småbarn.

Inkomstskillnaden i paren är framräknad genom att subtrahera kvinnans disponibla inkomst från mannens och sedan dividera den med mannens inkomst.

Tabell 1: Skillnaden i disponibel inkomst mellan mannen och kvinnan i paret

Kategori	Andel i %
<i>Mannen har högst disponibel inkomst</i>	53,1
Lika (+/- 15%)	24,0
Kvinnan har högst disponibel inkomst	18,9
Uppgift saknas	4,0
Totalt	100,0

Åldersskillnad

Tabell 2: Åldersskillnad

Kategori	Andel i %
<i>Mannen äldst</i>	53,1
Samma ålder (+/- 1 år)	24,0
Kvinnan äldst	18,9
Uppgift saknas	4,0
Totalt	100,0

Utbildningsskillnad

Tabell 3: Utbildningsskillnad

Kategori	Andel i %
<i>Samma utbildningsnivå</i>	57,0
Kvinnans utbildningsnivå högst	24,3
Mannens utbildningsnivå högst	15,3
Uppgift saknas	3,4
Totalt	100,0

3.4.2 Variabler som är gemensamma för paret

Följande variabler är gemensamma för kvinnan och mannen i hushållet; antal barn, hur mycket tid det aktuella barnet har i barnomsorg och åldern på det aktuella barnet.

Barnomsorg

Siffrorna gäller för det barn i hushållet som är fött 1993 eller 1999 och som använts som grund för urvalet av föräldrar i undersökningen. Att barnet har barnomsorg betyder här att barnet är på daghem, fritidshem, tas om hand av dagbarnvårdare, barnflicka, anhörig, granne eller vän. De barn som inte har barnomsorg tas om hand av sina föräldrar eller är så stora att de klarar sig själva.

Tabell 4: Barnomsorg

Kategori	Andel i %
<i>0–15 timmar/vecka</i>	29,4
16–30 timmar/vecka	24,7
31 timmar/vecka och uppåt	18,6
Ej barnomsorg	26,9
Uppgift saknas	0,4
Totalt	100,0

Antal barn

Alla barn som bor i hushållet räknas med, även de barn som inte är biologiska barn eller adoptivbarn till den intervjuade personen.

Tabell 5: Antal barn

Kategori	Andel i %
2 barn	55,9
1 barn	10,1
3 barn	26,1
4 barn och fler	7,9
Totalt	100,0

Antal barn under sju år

Alla barn under sju år som bor i hushållet räknas med.

Tabell 6: Barn under sju år

Kategori	Andel i %
1 barn under sju år	35,3
Inga barn under sju år	34,6
2 eller fler barn under sju år	30,1
Totalt	100,0

3.4.3 Individuella variabler

Slutligen beskrivs de variabler som har olika värden för männen och för kvinnorna. Dessa variabler är; ålder, utbildning, sysselsättning och disponibel inkomst.

Sysselsättning

Tabell 7: Sysselsättning

Kategori	Kvinnor	Män
	Andel i %	Andel i %
Heltid	26,4	54,0
Mer än heltid	5,8	31,6
Deltid	41,4	5,0
Föräldraledig/Hemarbetande	11,5	0,9
Sjukskriven/Arbetslös	6,1	4,4
Studerande/Annan sysselsättning	8,7	2,9
Uppgift saknas	0,4	1,3
Totalt	100,0	100,0

Utbildning

Tabell 8: Utbildning

Kategori	Kvinnor	Män
	Andel i %	Andel i %
<i>Gymnasial utbildning</i>	50,4	50,0
Förgymnasial utbildning	7,9	12,2
Eftergymnasial utbildning	41,1	34,9
Uppgift saknas	0,6	2,8
Totalt	100,0	100,0

Disponibel inkomst

De lägsta disponibla inkomsterna är negativa. Det betyder att individen har en näringsverksamhet och bokför en förlust. Här redovisar vi den disponibla inkomsten i kategorier för att få en överblick över den, men i regressionerna är variabeln kontinuerlig. Därför har den ingen referenskategori.

Tabell 9: Disponibel inkomst

Kategori	Kvinnor	Män
	Andel i %	Andel i %
Upp till 100 000 kr/år	10,5	5,2
100 001–150 000 kr/år	30,5	13,2
150 001–200 000 kr/år	37,8	31,2
200 001–300 000 kr/år	17,4	34,8
300 001 kr/år och uppåt	3,5	12,9
Uppgift saknas	0,4	2,7
Totalt	100,0	100,0

Föräldrarnas ålder

Även ålder är en kontinuerlig variabel i regressionerna, men redovisas i här kategorier.

Tabell 10: Föräldrarnas ålder

Kategori	Kvinnor	Män
	Andel i %	Andel i %
Upp till 29 år	12,2	5,9
30–35 år	36,9	27,3
36–39 år	28,6	28,0
40–45 år	17,5	24,7
46–49 år	3,8	7,7
50 år och över	0,9	4,8
Uppgift saknas	0,0	1,5
Totalt	100,0	100,0

3.5 Statistisk metod

Regression är den statistiska metod vi har använt oss av för att få fram det vi är intresserade av. En multivariat regression kan användas för att beskriva relationen mellan flera variabler, X_i och den beroende variabeln, Y . (se t.ex. Dewberry, 2004 och Sweet & Grace-Martin, 2003). I vårt fall är variabeln balans den beroende och de övriga tio variablerna är de oberoende. En multivariat regression säger oss i vilken utsträckning varje förklarande variabel unikt förklarar den beroende variabeln. Eftersom vi använder oss av en beroende variabel som antingen antar värdet 0 eller värdet 1, är det lämpligt att använda binär logistisk regression. Hade vi behållit de fyra kategorierna som balansvariabeln ursprungligen var indelad i hade vi kunnat använda multinominell logistisk regression. Istället har vi, som tidigare nämnts, gjort om variabeln balans från fyra till två kategorier och valt att använda oss av binär logistisk regression. Den binära modellen är speciellt anpassad för situationer där det endast finns två möjliga utfall för den beroende variabeln, i det här fallet "mer balans" eller "mindre balans".

Resultaten vi får fram från en logistisk regression uttrycks i oddskvoter, kvoten av den kategorin i variabeln man vill undersöka och referenskategori i samma variabel. I varje variabel har vi valt att använda den kategori där störst andel av de intervjuade ingår som referenskategori. Det betyder att man utgår från den kategorin när man vill jämföra övriga kategorier. Har vi en oddskvot som är 2 kan vi säga att oddsen för att en händelse ska inträffa är dubbelt så stora än för att den inte ska inträffa, jämfört med referenskategori. För varje kategori finns det ett alternativ som har kodats 1 om svaret tillhör kategorin och 0 om svaret inte tillhör kategorin. Estimat är det värde koefficienten, β , får när man gör en regression och detta används sedan i modellerna för att räkna fram en oddskvot eller sannolikhet.

Nedan återfinns modellen som ligger till grund för vår analys. Genom denna modell har vi kunnat se vad det är som skiljer sig i åt i förklaringsvariabler, och vilka som betyder mer än andra, mellan de personer som anser sig uppleva mer balans jämfört med dem som inte gör det. På så sätt kan vi inte bara se de olika variablernas betydelse utan hur stor betydelse vissa kategorier har.

Den logistiska modellen har följande form (se t.ex. Tryfos, 1998 eller Thomas, 1996):

$$\log\left(\frac{P}{1-P}\right) = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_k X_k$$

där P är sannolikheten för "mer balans", X_i är de förklarande variablerna och β_i är de estimerade koefficienterna ($i=1, \dots, k$). Oddskvoten ges av

$$\frac{P}{1-P} = \exp(\beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_k X_k)$$

Sannolikheten för "mer balans" ges av

$$P = \frac{\exp(\beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_k X_k)}{1 + \exp(\beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_k X_k)}$$

Vi har estimerat tre modeller: en där både kvinnor och män ingår och två separata, en för män och en för kvinnor. I den gemensamma modellen undersöker vi

om de förklarande variablerna har olika effekt på mäns respektive kvinnors upplevda balans, givet att de har samma egenskaper. I de andra modellerna jämför vi män med män och kvinnor med kvinnor.

4 Resultat

Här presenteras våra resultat genom att titta på de estimat vi fick fram när vi genomförde våra regressioner. Vi kommer också att visa prognoser för några hypotetiska familjer, för att öka förståelsen för de resultat vi får fram.

4.1 Tre modeller

I den gemensamma modellen är det endast variabeln kön som skiljer sig åt mellan de intervjuade personerna. Det betyder att när en man svarar tar vi hänsyn till koefficienten för kategorin "man". Om en man svarar att han upplever "mer balans", då kan vi se hur oddsen för "mer balans" blir för en kvinna i motsvarande situation. I de två könsspecifika regressionerna kan vi få fram hur de olika variablerna påverkar gruppen kvinnor och gruppen män var för sig.

4.2 Resultat av regressioner

I tabellen nedan visas koefficienten (estimat) och oddskvoten för alla kategorier hos de olika variablerna. De kategorier som är statistiskt signifikanta, det vill säga har betydelse för balansen, har markerats med stjärnor, olika antal beroende på signifikansnivå.

Tabell 11: Estimat och oddskvoter för de tre logistiska regressionerna

Mammor och pappor till barn födda 1993 och 1999

		Gemensam modell N=2554		Kvinnornas modell N=1461		Männens modell N=1093	
χ^2		0,003		0,000		0,084	
Nagelkerkes R^2		0,033		0,083		0,054	
Variabel	Kategori	Koefficient	Oddsquot	Koefficient	Oddsquot	Koefficient	Oddsquot
Kön	<i>Kvinna</i>						
	Man	0,10	1,10				
Skillnad i disponibel Inkomst	<i>Mannen högst disp. ink.</i>	ref.					
	Lika inkomst (+/- 15 %)	-0,12	0,89	-0,36 **	0,70	0,25	1,28
	Kvinnan högst disp. ink.	-0,01	1,09	-0,10	0,91	0,11	1,12
Åldersskill- nad	<i>Mannen äldst</i>	ref.					
	Lika ålder (+/- 1 år)	-0,05	0,95	-0,08	0,93	-0,10	0,90
	Kvinnan äldst	-0,12	0,89	-0,04	0,96	-0,28	0,76
Utbildnings skillnad	<i>Samma utbildningsnivå</i>	ref.					
	Mamman högst	0,29	1,34	0,52	1,68	-0,09	0,91
	Pappan högst	-0,35	0,70	-0,48	0,62	-0,08	0,92
Barnomsorg Per vecka	<i>Upp till 15 timmar</i>	ref.					
	16–30 timmar	0,12	1,13	0,23	1,25	-0,01	1,00
	31 timmar och uppåt	-0,22	0,81	-0,08	0,92	-0,37	0,69
	Ingen barnomsorg	0,32 ***	1,38	0,40 ***	1,49	-0,23	1,26
Antal barn	2	ref.					
	1	-0,09	1,09	0,08	1,09	0,08	1,09
	3	-0,13	0,88	-0,31 **	0,73	0,04	1,04
	4 eller flera	-0,11	0,90	-0,06	0,94	-0,33	0,72

*** signifikansnivå 0,01.

** signifikansnivå 0,05.

* signifikansnivå 0,1.

Variabel	Kategori	Gemensam modell		Kvinnornas modell		Männens modell	
		Koefficient	Oddsquot	Koefficient	Oddsquot	Koefficient	Oddsquot
Barn under 7 år	<i>1 barn under 7 år</i>	<i>ref</i>					
	Inga barn under 7 år	0,17	1,19	0,23	1,26	0,14	1,14
	2 eller flera	-0,02	0,98	0,03	1,03	0,03	1,03
Männens sys-selsättning	<i>Heltid</i>	<i>ref.</i>					
	Mer än heltid	-0,05	0,96	0,17	1,18	-0,34 **	0,71
	Deltid	0,05	1,05	-0,14	0,87	0,15	1,16
	Föräldraledig/ hemarbetande	0,19	1,21	-0,78	0,46	0,45	1,56
	Arbetslös/ sjukskriven	0,15	1,17	0,37	1,45	-0,17	0,85
	Studerande/ annan sysselsättning	0,44 *	1,55	0,15	1,16	0,62	1,86
Kvinnans sys-selsättning	<i>Heltid</i>	<i>ref.</i>					
	Mer än heltid	0,07	1,07	-0,06	0,94	0,29	1,33
	Deltid	0,27 **	1,31	0,58 ***	1,79	-0,07	0,93
	Föräldraledig/ hemarbetande	0,20	1,22	0,58 **	1,79	-0,25	0,78
	Arbetslös/ sjukskriven	0,20	1,22	0,52 **	1,68	-0,30	0,74
	Studerande/ annan sysselsättning	0,51 ***	1,66	0,46 **	1,58	0,67 **	1,95
Männens utbildning	<i>Gymnasial utbildning</i>	<i>ref.</i>					
	Eftergymnasial utbildning	0,22	1,25	0,46	1,58	-0,1	0,91
	Förgymnasial utbildning	-0,29	0,75	-0,48	0,62	-0,04	0,96
Kvinnans utbildning	<i>Gymnasial utbildning</i>	<i>ref.</i>					
	Eftergymnasial utbildning	-0,50 *	0,61	-0,89 **	0,41	0,01	1,01
	Förgymnasial utbildning	0,49	1,57	0,61	1,84	0,20	1,22
Männens ålder		-0,01	0,99	0,00	1,00	-0,01	0,99
Kvinnans ålder		0,00	1,00	0,00	1,00	-0,01	0,99
Disponibel inkomst	Männens	0,00	1,00	0,00	1,00	0,00	1,00
	Kvinnans	0,01	1,01	0,00	1,00	0,02	1,02

*** signifikansnivå 0,01

** signifikansnivå 0,05

* signifikansnivå 0,1

4.2.1 Variabler som beskriver skillnad

Av de variabler som mäter skillnad mellan kvinnan och mannen i paret visar sig endast skillnad i disponibel inkomst ha betydelse, och då bara för mammornas upplevelse av balans. När paret har samma inkomstnivå har hon mindre benägenhet att uppleva balans, jämfört med om han tjänar mer. Ålderskillnad och utbildningsskillnad är däremot inte signifikanta, varken för mammorna eller för papporna.

4.2.2 De gemensamma variablerna

Barnomsorg, antal barn som bor i familjen och antal barn som är under sju år är de variabler som är gemensamma för paret. Barnomsorgen är signifikant både i mammans modell och i den gemensamma modellen. Att inte ha någon barnomsorg är positivt för föräldrarnas upplevelse av balans. Det ska jämföras med om barnet har barnomsorg "upp till 15 timmar", vilket utgör referenskategori.

Kvinnorna har mindre benägenhet för att uppleva balans om de har tre barn, jämfört med om de har två. Barnets ålder är inte betydelsefull för föräldrarnas benägenhet att känna balans.

4.2.3 De individuella variablerna

Kön är den första variabeln i regressionen och den är inte signifikant vare sig för kvinnorna eller för männen. Inte heller åldern och den disponibla inkomsten har någon betydelse för balansen. I männens modell kan vi se att när mamman är studerande eller har annan sysselsättning har papporna nästan två gånger så stor benägenhet att känna balans som om deras partner arbetar heltid. Den gemensamma modellen visar på samma sak; det har en positiv inverkan på parets balans om mamman är studerande/har annan sysselsättning eller arbetar deltid, jämfört med om hon arbetar heltid.

Mammornas utbildningsnivå har betydelse både i den gemensamma modellen och i kvinnornas modell. Benägenheten för högutbildade kvinnor att känna balans är mindre än för de kvinnor som enbart har utbildning på gymnasial nivå. Att variabeln är signifikant även i den gemensamma modellen innebär att också pappornas balans påverkas av att deras partner har en eftergymnasial utbildning, och den påverkas negativt. Pappornas utbildningsnivå har däremot inte någon inverkan vare sig på deras egen eller partners upplevelse av tidsmässig balans.

4.3 Prognoser

För att visa hur våra modeller fungerar har vi gjort prognoser på några olika familjesituationer. Vi har konstruerat tre hypotetiska familjer vars vardag ser olika ut och beräknat deras sannolikhet att uppleva balans. Alla resultat i prognoserna presenteras i form av sannolikhet för att ha "mer balans" hos respektive kön, oddskvoten har räknats om till sannolikhetsvärden för att underlätta tolkningen. Om sannolikheten i prognosen ligger över 50 procent betyder det att det är mer troligt att föräldern upplever tidsmässig balans än att han eller hon inte gör det. På samma sätt betyder en sannolikhet på under 50 procent att det är troligare att föräldern upplever "mindre balans" än "mer balans". (För att se hur sannolikheterna är framräknade, se appendix 1 till 3.)

4.3.1 Fall 1: Standardfamiljen

Familjen består av pappa, mamma och två barn varav ett är under sju år. Pappan heltidsarbetar, mamman arbetar deltid och han tjänar mer än hon. Det barn som är urvalsperson för intervjun har ingen barnomsorg. Båda föräldrarna har en gymnasial utbildning bakom sig och mannen är äldre än kvinnan.

Sannolikheter för att uppnå mer balans

Mannens modell	54 procent
Kvinnans modell	73 procent

Resultatet visar att mamman har större möjlighet för att uppleva mer balans. Det är positivt för mamman att arbeta deltid och att inte ha någon barnomsorg för det äldsta barnet. Ingen av dessa variabler är signifikanta för pappan.

4.3.2 Fall 2: Karriärfamiljen

Denna familj har ett barn som är under sju år och har barnomsorg mer än 31 timmar i veckan. Mamman arbetar heltid och pappan arbetar mer än heltid. Det finns en disponibel inkomstskillnad mellan föräldrarna, men skillnaden är inte större än 15 procent. Pappan och mamman är lika gamla och båda har en eftergymnasial utbildning.

Sannolikheter för att uppnå mer balans

Mannens modell	41 procent
Kvinnans modell	33 procent

Båda föräldrarna har liten möjlighet till mer balans. Det som drar ner resultatet för pappan är hans långa arbetstid. För mammans del handlar det om att inkomstskillnaden inte är så stor samt att hon har en eftergymnasial utbildning. Både dessa variabler ger ett negativt resultat. Här bekräftas många förutfattade meningar om yrkesarbetande män och kvinnor. Vi ser stora skillnader mellan föräldrarnas möjligheter till balans, trots att de i stort har samma yttre förutsättningar. Mamman får mindre möjlighet till att uppleva balans under de omständigheter familjen befinner sig i. Hennes höga utbildningsnivå i kombination med att hon har lika hög disponibel inkomst som sin man har en negativ effekt på hennes utsikter att kunna uppnå balans. För papporna har det en negativ inverkan på balansen att barnet har barnomsorg 31–40 timmar i veckan.

4.3.3 Fall 3: Studerande mamma och arbetslös pappa.

I den här familjen är mamman studerande och pappan är arbetslös. De har tre barn som är under sju år. Urvalsbarnet har barnomsorg upp till 15 timmar i veckan. Pappans disponibla inkomst är högre än mammans. Pappan har en universitetsutbildning bakom sig och mamman har gått en gymnasial utbildning och han är äldre än hon.

Sannolikheter för att uppnå mer balans

Mannens modell	60 procent
Kvinnans modell	63 procent

Mamman har något större sannolikhet än pappan att uppleva mer balans i det här fallet. Att mamman är studerande påverkar båda föräldrarna positivt och ger dem möjlighet till mer balans även om tre barn drar ner hennes värden.

5 Diskussion

Uppsatsens syfte har varit att ta reda på vilka faktorer och omständigheter som påverkar föräldrars upplevelse av tidsmässig balans mellan de olika delarna av vardagen. Vi börjar med att titta närmare på sambandet mellan tidsmässig balans och resursövertag för att sedan jämföra resultaten av regressionen med vad föräldrarna själva anser påverkar deras balans.

5.1 Stämde hypotesen?

Spelteoretisk forskning om familjens beteende visar att det finns samband mellan att vara den som har mest resurser i ett hushåll och att ha en bra förhandlingsposition gentemot sin partner. I början av vårt arbete ställde vi upp en hypotes om att den av makarna som har mest resurser i form av inkomst, ålder eller utbildning oftare upplever tidsmässig balans. Hypotesen kan ses som en kedja av samband:

Resursfördelar \Rightarrow Förhandlingsstyrka (makt) \Rightarrow Tidsmässig balans.

Resultatet av regressionerna visar att det inte finns något samband mellan de resursskillnader vi har undersökt och tidsmässig balans. Variablerna åldersskillnad och utbildningsskillnad är inte signifikanta i någon av modellerna. För papporna har inte heller skillnad i inkomst betydelse, men det har det däremot för mammorna. Mammans benägenhet att uppleva balans är högre om hennes partner tjänar mer än henne, jämfört med om de har ungefär lika hög disponibel inkomst. När hon tjänar mer än honom ger det inte heller någon signifikant skillnad i hennes upplevelse tidsmässig balans. Trots att tidigare forskning talar för att ha högst inkomst är att betrakta som en resurs, påverkas varken mammornas eller pappornas balans i positiv riktning av att tjäna mer än sin partner.

Bristen på stöd för hypotesen kan tolkas på flera olika sätt. För det första kan det ifrågasättas om de faktorer som vi ringar in som resurser kan betraktas som resurser i det här sammanhanget. Leder de verkligen till förhandlingsstyrka? Högre inkomst, utbildning och ålder kanske ger en bättre förhandlingsposition på många områden, men det är därmed inte självklart att det gör det inom den egna familjen. Å andra sidan finns gott om forskning som visar att det är en fördel att ha högre inkomst än sin partner. Det leder oss till att ifrågasätta det andra ledet i sambandskedjan; att god förhandlingsposition leder till bättre tidsmässig balans.

Om vi antar att utbildning, inkomst och ålder är resurser som leder till förhandlingsövertag, varför påverkas då inte den tidsmässiga balansen för den resursstarkaste av makarna? Kanske gör förhandlingsövertaget att det är möjligt att förhandla sig till en del fördelar, men att just tiden är svår att kontrollera med hjälp av till exempel inkomst eller utbildning. Eller också måste vi söka förklaringen i det faktum att tidsmässig balans är en subjektiv upplevelse och avgörande för den är vilka förväntningar man har om vad man ska ägna sin tid åt.

Att hypotesen inte fick stöd av regressionsresultaten talar för att spelteori inte är en tillräcklig grund för att förklara förhållanden och strukturer inom en familj, i alla fall när det gäller tid. Om vi enbart ser problematiken ur ett spelteoretiskt per-

spektiv, riskerar vi att underskatta betydelsen av normer och förväntningar, när det gäller hur föräldrarna väljer att leva.

5.2 Jämförelse med den ursprungliga undersökningen

När Riksförsäkringsverket intervjuade föräldrarna frågade man de personer som inte kände att de hade tidsmässig balans hur de skulle vilja förbättra den. I den här uppsatsen har vi kopplat samman svaret på frågan om föräldern upplever balans eller inte med det vi vet om hans eller hennes livssituation. När vi jämför våra resultat med intervjusvaren visar det sig att de faktorer som föräldrarna ansåg skulle förbättra deras balans inte alltid är samma faktorer som vi genom regressionsanalysen kan länka samman med att en mamma eller pappa upplever balans.

Tabell 12: Föräldrarnas svar på frågor om livssituation

	Andel i %	
	Mammor	Pappor
Har du en bra balans mellan arbete, studier, tid med barn, hushållsarbete och egen fritid?		
– för det mesta	44	45
– ibland	22	24
– sällan/aldrig	34	31
När du inte har en bra balans, vad saknas det då tid för?		
– arbete/studier	2	4
– barn/familj	24	32
– partner	8	7
– hushållsarbete	2	2
– egen fritid	43	33
– har bra balans	20	22
Vad skulle kunna leda till en bättre balans mellan områdena?		
– minskad arbetstid eller mer flexibilitet	51	62
– partners minskade arbete eller mer flexibilitet	15	5
– mer hjälp av partner/andra föräldern/anhöriga	8	4
– bättre ekonomi	14	16
– mer tid till arbete/ annat	13	14

Källa: Socialförsäkringsboken 2003

Både i regressionsresultaten och i mammornas svar på Riksförsäkringsverkets frågor om livssituation, har den egna sysselsättningen betydelse för balansen. Många mammor menade att de skulle känna mer balans mellan vardagens olika områden om deras egen, men även partners, arbetstid minskade eller blev mer flexibel. Resultatet från regressionerna som visar att de mammor som är föräldraledig, hemarbetande, studerar, har annan sysselsättning, är arbetslös eller sjukskrivna oftare upplever balans än de som arbetar heltid. Däremot påverkas inte mammornas balans av deras partners arbetstid.

På Riksförsäkringsverkets frågor svarade även männen att de ville arbeta mindre för att få bättre tidsmässig balans. I regressionerna framgår att de män som arbetar mer än heltid har mindre benägenhet att uppleva balans, medan de variabler där männen arbetar mindre än heltid inte är signifikanta. Resultatet är

oväntat utifrån intervjustvåren, där nästan två tredjedelar av männen uppgav att deras balans skulle förbättras av minskad eller mer flexibel arbetstid.

Endast ett fåtal av männen menade under intervjuerna att deras partners sysselsättning skulle ha inverkan på deras balans. I regressionerna kan vi se att pappornas balans förbättras om deras partner studerar eller har annan sysselsättning istället för att arbeta heltid.

Nästan 90 procent av papporna i intervjumaterialet arbetade heltid eller mer än heltid. Enligt Becker når familjen högre välstånd om föräldrarna specialiserar sig på det de är bäst på. Detta sätt att tänka kan ha betydelse för de familjer där papporna arbetar heltid eller mer än heltid trots att de anser att de skulle uppleva mer tidsmässig balans om de drog ner på arbetstiden. Beckers modell sammanfaller med den traditionella bilden av pappan som familjeförsörjare. Kanske finns många av dessa förväntningar kvar i dagens samhälle och påverkar pappornas valmöjligheter.

Den statistiska analysen visar att papporna har möjlighet till mer balans om mamman är studerande eller har annan sysselsättning än om hon arbetar heltid, medan mammornas balans inte påverkas av partnerns sysselsättning. Det här ger en annan bild än den som framkom under Riksförsäkringsverkets intervjuer. Fler mammor än pappor menade att när de inte har balans skulle partnerns minskade arbetstid eller ökade flexibilitet kunna leda till att den tidsmässiga balansen förbättrades. En anledning kan vara att många mammor redan gjort de anpassningar av sin sysselsättning och sina arbetstider som är möjliga för dem att göra. Detta kan också jämföras med Statistiska centralbyråns tidsanvändningsstudie från 2001 som visade att den ökade jämlikheten vad gäller kvinnors och mäns arbetstider till största delen beror på att många män har dragit ner på sin arbetstid.

Svaren på frågorna om livssituation från Riksförsäkringsverkets intervjuer och den statistiska analysen pekar alltså inte på samma faktorer när det gäller frågan om hur partnerns sysselsättning påverkar den egna tidsmässiga balansen. Det kan finnas flera förklaringar till detta. En kan vara att mammorna och papporna i undersökningen inte kan veta hur det skulle bli om de förändringar de önskar sig verkligen skulle inträffa. Man kan också tänka sig att det handlar om olika kategorier av föräldrar. De kvinnor som inte upplever balans och som vill att deras män ska ha mer tid för barnen är en helt annan kategori av kvinnor än de som inte påverkas av sin makes arbetstid. Likaså har partnerns arbetstid och sysselsättning betydelse för vissa män, men inte för andra. Dessa grupper har helt enkelt inte samma preferenser. Kanske finns det faktorer som inte är med i vår regression, feltermen, som är viktiga för dessa hypotetiska grupper.

Ytterligare ett sätt att förklara varför regressionen och intervjuerna inte pekar på samma faktorer är att tänka sig att det i samhället finns olika normer som människor måste förhålla sig till parallellt, även om det ofta sker omedvetet. Inte sällan står normerna i konflikt med varandra. Jämställdhetsidealet i samhället uppmuntrar föräldrar att dela lika på hemarbetet och uppmuntrar mammor att sträva efter att göra karriär och pappor att ta ett större vardagsansvar för sina barn. Samtidigt finns det också djupt rotade normer och traditionella familjeideal för mammor och pappor att förhålla sig till, där kvinnan är expert på hem och barn medan det är mannens uppgift att vara familjeförsörjare. Trots att ideal och normer drar åt olika håll kan jämställdhet sägas vara den officiella normen i samhället i dag. Det är också troligt att intervjustuationen kan påverka vilket svar som ges. Kontakten med en myndighet är på många sätt en officiell situation och då kanske männen och kvinnorna förhåller sig till den mer officiella normen, att vilja vara jämställda. Det är viktigt för många kvinnors självbild att upprätthålla tanken på sig själv som en modern kvinna och mamma, därför svarar man att mannens arbetstid har

betydelse. På samma sätt rimmar det illa med jämställdhetstanken om männen skulle ha det bättre om partnern arbetade mindre än heltid.

5.3 Utbildning och karriär

För mammornas del har utbildningen stor betydelse för balansen. De kvinnor som har en eftergymnasial utbildning upplever tidsmässig balans i mindre utsträckning än de kvinnor som enbart har en förgymnasial utbildning. I den gemensamma modellen ser vi att även pappornas möjligheter att känna tidsmässig balans minskar om kvinnan i paret har en eftergymnasial utbildning. Det ligger nära till hands att tänka sig att högskoleutbildade kvinnor ofta har siktet inställt på ett yrke som kräver höga prestationer och stort engagemang och därför arbetar mer, på bekostnad av tid för hem och familj. Samtidigt som en högre utbildning kan leda till ekonomisk frihet kan den därför leda till en pressad situation för kvinnor som både vill göra karriär och ta huvudansvaret för hemmet och barnen. Men en närmare undersökning av grundmaterialet visar att den här förklaringen inte stämmer. Enligt en analys av sambandet mellan variablerna sysselsättning och utbildning arbetar de mammor som bara har förgymnasial utbildning heltid i större utsträckning än vad mammorna med eftergymnasiala utbildningar gör (se korstabulering i appendix 4). Samtidigt upplever alltså de högutbildade kvinnorna tidsmässig balans mer sällan. Kan det vara så att en längre utbildning förändrar kvinnornas inställning till tid, arbete och familj och gör det svårare för dem att känna sig nöjda med vad de hinner med? Det är en intressant och komplex fråga som kräver mer forskning för att kunna besvaras.

5.4 En bra förälder

Mammans val av sysselsättning påverkar familjens tidsmässiga balans mer än vad pappans sysselsättning gör. Både mammor och pappor har lättare att känna balans om de själva tar hand om barnet än om man har barnomsorg. Samtidigt vet vi att det oftast är mammorna som är föräldralediga eller arbetar deltid och det är därför troligast att det är mammorna som tar hand om barnen till största delen. Kanske är det så att både mammans och pappans känsla av att vara en bra förälder stärks av att barnet blir omhändertaget av sin mamma? Det tyder på att föräldrarna i undersökningen inte har samma förväntningar på och föreställningar om hur en mamma ska vara och hur en pappa ska vara. I sammanhanget är det viktigt att tänka på att upplevelsen av tidsmässig balans hela tiden måste sättas i relation till vad mamman eller pappan förväntar sig att hinna och vad man förväntar sig av sin föräldraroll och sin egen insats. Elvin-Nowak (2001) skriver att mammor och pappor vill leva upp till föreställningen hur en "bra förälder" bör bete sig för att känna sig nöjda. Hon menar att föreställningarna om hur en "bra mamma" är, inte innebär samma saker som föreställningarna om hur en "bra pappa" är. Ofta ställs det högre krav på mammorna att vara tillgängliga och engagerade i sina barn. Kraven kommer både från omgivningen och från mammorna själva. Papporna kan i högre grad välja hur engagerade de vill vara i sina barn.

5.5 Slutreflektioner

Resultaten av vår undersökning kan tolkas som att både mammor och pappor har en ambivalent inställning till sina föräldraroller och verkar pendla mellan jämställdhetsideal och mera traditionella familjeideal. Kanske finns det en strävan hos dem båda att dela lika för att ingen av dem vill förlora kunskap eller inflytande varken i hemmet eller på arbetsmarknaden, samtidigt som de inte helt vill släppa de traditionella idealen. Slutsatsen vi drar utifrån vår undersökning är att

både den faktiska livssituationen och förväntningarna som föräldrarna har på sig själva har betydelse för om de tycker att de har balans mellan vardagens olika delar. Särskilt mammans sysselsättning och utbildning, men även barnomsorgstiden spelar en stor roll i om paret som helhet ska uppleva att tiden räcker till.

5.5.1 Förslag till forskning

I ursprungsmaterialet finns ytterligare dimensioner som kan vara värda att undersöka i förhållande till upplevelsen av tidsmässig balans, men som vi har valt bort med tanke på uppsatsens omfång. Det är till exempel föräldrarnas födelseland och om familjen bor i en stad eller på landet. Ensamstående föräldrars balans skulle kunna undersökas, men utan att analysera resursskillnader. Klassperspektivet skulle kunna uppmärksammas i större utsträckning, eftersom utbildning har visat sig vara så betydelsefullt för upplevelsen av balans.

Om materialet tillät skulle det vara intressant att utöka undersökningen till att innefatta föräldrar som lever i ombildade familjer. I Socialförsäkringsboken (2003) framgår att det finns skillnader mellan föräldrar i olika familjekonstellationer, därför vore det relevant att närmare undersöka och jämföra ensamstående föräldrar, föräldrar i kärnfamiljer, och föräldrar i ombildade familjer. Det skulle också vara intressant att kunna jämföra med både par och ensamstående utan barn.

Referenser

- Ahrne, G. & Roman, C. (1997). *Hemmet, barnen och makten*. SOU 1997:139. Fritzes offentliga publikationer, Stockholm.
- Ahrne, G., Roman, C. & Franzén, M. (1996). *Det sociala landskapet*. Bokförlaget Korpen, Göteborg.
- Becker, Gary S. (1985), "Human capital, Effort, and the Sexual Division of Labor". *Journal of Labor Economics*; vol. 3, nr 1.
- Bolin, K. (1997). "Familj, makt och ekonomiska resurser", i SOU 1997:138 *Familj, makt och jämställdhet*. Fritzes offentliga publikationer, Stockholm.
- Bång, M. (2005). *Familjen är ett omöjligt uppdrag*. Svenska Dagbladet, 18 maj 2005.
- Dewberry, C. (2004), *Statistical Methods for Organizational Research*. Routledge, London.
- Elvin-Nowak, Y. (2001) *I sällskap med skulden*. Albert Bonniers Förlag AB, Stockholm.
- Elvin-Nowak, Y. (1999), *Accompanied by guilt*, Psykologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Flood, L. & Gråsjö, U. (1997) "Tid för barn, tid för arbete", i Ahrne, P. & Persson, I. (red.) *Familj, makt och jämställdhet*. SOU 1997:138. Fritzes offentliga publikationer, Stockholm.
- Holmberg, C. (1993). *Det kallas kärlek*. Anamma förlag, Göteborg.
- Lundberg, S. & Pollak, R. (1993). "Separate Spheres Bargain and the Marriage Market", *Journal of Political Economy*, Vol. 101, No. 6, pp 988–1010.
- Lundberg, S. & Pollak, R. (1994). "Noncooperative Bargain Models of Marriage", *American Economic Review*, Vol. 84, No. 2, pp 132–137.
- Manser, M. & Brown, M. (1980). "Marriage and Household Decision-Making: a Bargain Analysis", *International Economic Review*, Vol. 21, No. 1, pp 31–44.
- McElroy, M. & Horney, M. (1981) "Nash-Bargained Household Decisions: Toward a Generalization of the Theory of Demand", *International Economic Review*, Vol. 22, No. 22, pp 333–349.
- Ott, N. (1992). *Intrafamily Bargain and Household Decisions*. Springer Verlag, Berlin.
- Nyberg, A. (1997). "Makt, kön och BNP", i Ahrne, P. & Persson, (red.) *Familj, makt och jämställdhet* SOU 1997:138. Fritzes offentliga publikationer, Stockholm.
- SCB (2003). *Tid för vardagsliv - Kvinnors och mäns tidsanvändning 1990/91 och 2000/01*. Statistiska centralbyrån, Stockholm.
- SCB, Variabeldefinition. Uppdaterad: 21 juli, 2004. Tillgänglig (online) på <http://www.scb.se/templates/Standard___30094.asp#Inkomst> (Hämtad 5 januari, 2005).

Socialförsäkringsboken. Årets tema: Mamma, pappa, barn – Tid och Pengar. (2003). Riksförsäkringsverket, Stockholm.

Sweet, A. S. & Grace-Martin, K. (2003) *Data Analysis with SPSS*. Allyn and Bacon, Boston.

Thomas, R. L. (1996). *Modern econometrics: an introduction*. Addison-Wesley, Harlow.

Tryfos, P. (1998). *Methods for Business Analysis and Forecasting*. John Wiley & Sons. New York.

Widmalm, F. (2004) *Tid och pengar – dela lika?* Bilaga 13 till Långtidsutredningen 2003/04. Fritzes offentliga publikationer, Stockholm.

Appendix 1

Beräkningar för Fall 1: Standardfamiljen.

Variabel	Kategori	Mamman	Pappan
		Koefficient	Koefficient
Antal barn	2 barn	Referens	Referens
Antal barn under sju år	1 barn	Referens	Referens
Barnomsorg per vecka	Ingen barnomsorg	0,40	0,23
Pappans sysselsättning	Heltid	Referens	Referens
Mammans sysselsättning	Deltid	0,58	-0,07
Skillnad i disp. inkomst	Mannen tjänar mer	Referens	Referens
Åldersskillnad	Mannen äldst	Referens	Referens
Pappans utbildningsnivå	Gymnasial utbildning	Referens	Referens
Mammans utbildningsnivå	Gymnasial utbildning	Referens	Referens
Utbildningsskillnad	Samma utbildningsnivå	Referens	Referens
Summa		0,98	0,16
Oddsquot		$0,98^e = 2,66$	$0,16^e = 1,17$
Sannolikhet		$0,98^e / 1 + 0,98^e = 0,73$	$0,16^e / 1 + 0,16^e = 0,54$

Appendix 2

Beräkningar för Fall 2: Karriärfamiljen

Variabel	Kategori	Mamman	Pappan
		Koefficient	Koefficient
Antal barn	1 barn	0,08	-0,1
Barn under sju år	1 barn	Referens	Referens
Barnomsorg per vecka	Mer än 31 timmar	-0,08	-0,37
Pappans sysselsättning	Mer än heltid	0,17	-0,34
Mammans sysselsättning	Heltid	Referens	Referens
Skillnad i disp. Inkomst	Lika inkomst	-0,36	0,25
Åldersskillnad	Samma ålder	-0,08	-0,1
Pappans utbildningsnivå	Eftergymnasial utbildning	0,46	-0,1
Mammans utbildningsnivå	Eftergymnasial utbildning	-0,89	0,2
Utbildningsskillnad	Samma utbildningsnivå	Referens	Referens
Summa		-0,69	
Oddsquot		$(-0,69)^e = 0,50$	$-0,38^e = 0,68$
Sannolikhet		$(-0,69)^e / 1 + (-0,69)^e = 0,33$	$(-0,38)^e / 1 + (-0,38)^e = 0,41$

Appendix 3

Beräkningar för Fall 3: Studerande mamma och arbetslös pappa

Variabel	Kategori	Mamman	Pappan
		Koefficient	Koefficient
Antal barn	Tre barn	-0,31	0,04
Barn under sju år	Tre barn	0,03	0,03
Barnomsorg per vecka	Upp till 15 timmar	Referens	Referens
Pappans sysselsättning	Arbetslös	0,37	-0,17
Mammans sysselsättning	Studerande	0,46	0,67
Skillnad i disp. Inkomst	Pappan tjänar mer	Referens	Referens
Åldersskillnad	Mannen äldst	Referens	Referens
Pappans utbildningsnivå	Eftergymnasial utbildning	0,46	-0,10
Mammans utbildningsnivå	Gymnasial utbildning	Referens	Referens
Utbildningsskillnad	Pappan högst nivå	-0,48	-0,08
Summa		0,53	
Oddsquot		$0,53^e = 1,70$	$0,39^e = 1,48$
Sannolikhet		$0,53^e / 1 + 0,53^e = 0,63$	$0,39^e / 1 + 0,39^e = 0,60$

Appendix 4

Korstabulering mellan kvinnornas utbildning och sysselsättning

		Utbildning			Total	
		<i>Förgymnasial</i>	<i>Gymnasial</i>	<i>Efter gymnasial</i>		
Sysselsättning						
	<i>Mer än heltid</i>	Antal	34	191	143	368
		% inom sysselsättning	9,2	51,9	38,9	100,0
		% inom utbildning	29,6	25,5	24,6	25,4
<i>Heltid</i>	Antal	4	32	51	87	
	% inom sysselsättning	4,6	36,8	58,6	100,0	
	% inom utbildning	3,5	4,3	8,8	6,0	
<i>Deltid</i>	Antal	35	310	244	589	
	% inom sysselsättning	5,9	52,6	41,4	100,0	
	% inom utbildning	30,4	41,4	41,9	40,7	
<i>Föräldraledig/ hemarbetande</i>	Antal	9	88	57	154	
	% inom sysselsättning	5,8	57,1	37,0	100,0	
	% inom utbildning	7,8	11,7	9,8	10,7	
<i>Arbetslös/sjukskriven</i>	Antal	21	56	32	109	
	% inom sysselsättning	19,3	51,4	29,4	100,0	
	% inom utbildning	18,3	7,5	5,5	7,5	
<i>Studerande/ annan sysselsättning</i>	Antal	12	72	55	139	
	% inom sysselsättning	8,6	51,8	39,6	100,0	
	% inom utbildning	10,4	9,6	9,5	9,6	
Total	Antal	115	749	582	1446	
	% inom sysselsättning	8,0	51,8	40,2	100,0	
	% inom utbildning	100,0	100,0	100,0	100,0	

Working Papers in Social Insurance

- 2005:1 Kunskapsöversikt över förmåner riktade till barn och barnfamiljer.
Author: Stina Berggren
An overview of the Swedish family benefits – goals and development
- 2005:2 Who takes care of the children? Couples' workplace situation and their division of parental leave.
Authors: Magnus Bygren & Ann-Zofie Duvander
Vem tar hand om barnen? En studie av sambandet mellan föräldrars arbetsplatssituation och pappors användning av föräldraledighet
- 2006:1 Health Implications of the Swedish Gender Equality Policy.
Authors: Sisko Bergendorff & Claudia Gardberg Morner
Jämställdheten och hälsan
- 2007:1 Ethnic background, labor market attachment and severe morbidity: Hospitalization among immigrants in Sweden 1990–2001
Author: Martin Klinthäll
Etnisk bakgrund, integration och sjuklighet: Slutenvård bland invandrare i Sverige 1990–2001
- 2007:2 Uppdelning av föräldraledighet – nöjda och missnöjda föräldrar
Author: Jonna Josefsson
Division of parental leave – satisfied and dissatisfied parents
- 2007:3 Räcker tiden till? En studie om maktresurser och tidsmässig balans i kärnfamiljen
Authors: Anna Klarqvist & Elin Lindström
Time for everyday life. A study on power relations and balance in terms of time in nuclear families.